

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ZİYA ŞAKİR

Osmanlıda İlk Türk Seyhülislamı
Molla Fenari

OSMANLI'DA İLK ŞEYHÜLİSLAM
MOLLA FENARİ

Aralık 2013

OSMANLI'DA İL ŞEYHÜLİSLAM MOLLA FENARİ / ZİYA ŞAKİR

Copyright© Akıl Fikir Yayınları Aralık 2013

Bu kitabın tüm hakları Akıl Fikir Yayınlarına aittir. Kaynak gösterilmeksizin kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir yöntemle kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

YAYINCI: Akıl Fikir Yayınları

KAPAK TASARIMI: Akıl Fikir

İÇ DÜZEN: Akıl Fikir

BASIM: Aralık 2013

AKIL FİKİR YAYINLARI

Alayköşkü Caddesi Küçük Sokak Civan Han Kat:1 No:3

Cağaloğlu Fatih / İSTANBUL

Tel: 212 520 98 90 / 97 Fax: 212 527 06 77

eposta: bilgi@akilfikiryayinlari.com

ISBN: 978-605-5283-16-2

BASIM ve CİLT: Akıl Fikir Yayınları ve Dijital Matbaası

Alemdar Mahallesi Alayköşkü Caddesi

Küçük Sokak No:6/3 Fatih-İstanbul

212-514 77 77

eposta: bilgi@akilfikiryayinlari.com

ZİYA ŞAKİR

OSMANLI'DA İLK ŞEYHÜLİSLAM
MOLLA FENARİ

AKIL FİKİR YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
MOLLA FENÂRÎ KİMDİR?	11
RUMELİ'DE İSYAN	31
MOLLA FENÂRÎ'NİN ESERLERİ.....	41
MOLLA FENÂRÎ'NİN HUSUSİYETLERİ	47
EVLİLİĞİ VE ÇOCUKLARI	51

Yayınevi Notu

Bu kitap aslına sadık kalınarak basılmış ancak günümüz gençlerinin daha rahat faydalanması için cümlelerin akışına uygun olarak bazı kelimelere parantez içinde güncel anlamları verilmiştir.

ÖNSÖZ

Osmanlı tarihinin ilk devirleri büyük bir müphemiyet (*belirsizlik*) içindedir. Birçok mühim hâdiseler, birkaç satırdan ibaret cümlelerle kaydedilmiştir. O devirlerin yüksek kıymetleri ihtiva eden devlet, ilim ve irfan ricalinin¹ hayat ve eserlerine ise, pek az ehemmiyet verilmiştir.

Bu suretle ihmale uğrayan büyük şahsiyetlerden biri de, Molla Fenârî'dir. Osmanlı İmparatorluğunun ilk Türk şeyhülislâmı olan bu zât hakkında, en eski Osmanlı tarihçilerinin bile verdiği malûmat, ancak birkaç satırdan ibarettir.

Bağdat'tan sonra, "Evliyalar Beldesi" denilmeğe şayan olan Bursa'da, zahir ve bâtın ilimlerinin şahikalarına(*zirvelerine*) kadar yükselmiş, birçok mümtaz ve müstesna şahsiyetlerin türbeleri vardır. Bunlar, asırlardan beri ziyaretgâh-ı enamdır (*halkın ziyaretgâhıdır*). Bu arada Molla Fenârî Hazretlerinin türbesi, maddî ve manevi bir feyz kaynağıdır. Bütün Bursa Ovası'na hâkim olan bir yerde ve kendi şan ve şerefiyle mütenasip bir mevkide bulunan türbesi, onun asırlardan beri kalplerde yaşayan yüksek şahsiyetini takdir edenlerle dolar, boşalır.

Dertliler, oraya koşarlar; dertlerine derman ararlar. Hastalar, orada şifa bulacaklarına inanırlar. Hâceti olanlar, onun ruhundan istimdada (*yardım istemeye*) koşarlar, ister hâk olsun, ister batıl olsun;

1- Mevki sahibi kimseler, devlet adamları. Z.Ş.

bunlar öyle derin bir iman ve itikadî eserlerdir ki onlara verilen kudsiyet nesilden nesile intikal etmiş, “Evliyâullah” ünvanını kazanmış olan bu gibi zâtların ruhlarına tâzîm ve tekrim (*saygı*) göstermek, âdet ve anane şekline girmiştir.

Fakat bu zâtlar, kimlerdir? Uhrevi kıymetlerine inzımmam eden (*katılan*) maddî ve dünyevî meziyet ve faziletleri neden ibarettir? Asırlardan beri milyonlarca insanı türbelerinin kapılarına kadar çekmiş olan ruhaniyetlerinin cazibesini, ne gibi vasıflar teşkil etmiştir? Ziyaretçiler, bunlardan tamamıyla bihaberdir. Onların pek çoğu sadece, asırlardan beri nesilden nesile intikal eden bir âdet ve an'aneye tâbi olarak, veli vasfını kazanmış olan bu şahsiyetlere, insiyakî (*içgüdüsel*) bir surette hürmet ve tâzîm göstermekteledir. Ve türbelerin kapılarında, ruhlarından istimdat ettikleri o şahısların maddî ve manevi faziletleri hakkında bütün bildikleri de, pek basit ve mahdud (*sınırlı*) bir takım efsanevî keramet menkıbelerinden ibarettir.

Bursa'da bulunduğum uzunca müddet zarfında, bu zâtlar hakkında uzun uzadıya tetkiklere girişmiştim. Ve bilhassa, Osmanlıların ilk Türk şeyhülislâmı, Molla Fenârî Hazretleri'nin hayat ve eserleri hakkında ciddî ve ilmî bilgiler edinmek istemişim. Lâkin beni tatmin edecek derecede malûmat elde edememişim.

İstanbul'a geldikten sonra, araştırmalarımaya devam ettim. O zât hakkında yazılmış olan bütün yazıları gözden geçirdim. Mâneviyat âleminde velîlik mertebesine ermiş olan bu büyük zâtın; aynı zamanda ilim

ve irfan cihanında da en yüksek şahikalara kadar çıkmış olan bir Türk âlimi olduğuna dair, birçok deliller elde ettim. Ve bütün bunları birleştirerek şu nâciz eseri vücade getirdim.

Şimdi bu eserimi, o mübarek zâtın yüksek ruhaniyetine ithaf ediyorum. Ve onun ruhaniyetinden istimdada koşanlara, türbesinin karşısında ellerini kaldırdıkları zâtın yalnız bir veli değil; koca bir ilim ve irfan dünyası çapında bir Türk âlimi olduğunu da nakledebileceğimi düşünerek, büyük bir bahtiyarlık duyuyorum.

Ziya Şakir

MOLLA FENÂRÎ KİMDİR?

Tarihlerimizde sadece Molla Fenârî diye geçmiş olan bu zâtın asıl ismi, Şemseddin'dir. Tahsil devresini ikmal edip de müderris sıfatıyla i tima  hayata karı tıktan sonra Molla Şemseddin Mehmed  elebi denilmiştir. Ancak Bursa kadılı ına tayin edildikten ve Kad yy l-kuzz t - yani, Osmanlı ülkesindeki kadıların kadısı - ünvanını ihraz ettikten (*kazandıktan*) sonra, usulen adının ve imzasının sonuna, Fenârî ismini ilave etmiştir.

Fen r, Kastamonu vil yetine tabi Gerede kazasında bir karyedir (*köydür*). Molla Fenârî ailesinin menşei de, bu karyeye istinat etmektedir. Bu muhterem z t ile Mısır'da tanışan ve kendisinin nakletti ine göre tercüme-i halini yazan Arap tarihçilerinden Cemaledin, onun neseb silsilesini, şöyle kaydetmiştir:

“Mehmed bin Hamza, bin Mehmed, bin Mehmed bin Hamzatulall me, K d yy l-Kuzz t Şemseddin ebu Abdullah- l-Fenârî”

Yine Molla Fenârî'nin Mısır'da bulunduğu sırada kendisini ziyaret etmiş olan Arap tarihçilerinden Şahabeddin de kendisinden bahsettiğı bir eserinde, Cemaleddin'in ifadesini teyit etmektedir. Diğer bir takım yazılar da, her iki Arap tarihçisinin ifadelerini müeyyedir (*doğrulamıştır*).

Gerek Türk ve gerek Arap tarihçiler, Molla Fenârî'nin, Hicretin 751 senesi sefer ayının 15'inci günü dünyaya gelmiş olduğu hususunda müttefiktirler. Lâkin bunlardan hiç biri, bu zâtın nerede doğduğunu zikretmemektedir. Ancak, deveran eden bazı rivayetlere nazaran Molla Fenârî'nin pederi Mevlâna Hamza, memleketi olan Gerede'den Konya'ya nakletmiş, orada o devrin en âlim müderrislerinden Şeyh Sadreddin Konevî'nin talebeleri arasına girmiş, tahsilini ikmal ettikten sonra Bursa'ya gelmiş ve orada, müderris sıfatıyla bir medreseye yerleşmiştir.

Muhakkak olan bir şey varsa Molla Fenârî ilk tahsilini pederinden gördükten sonra, onun vefat etmesi üzerine, Bursa'nın en şöhretli âlim ve müderrislerinden Muarralı Kemaleddin bin Mehmed'in derslerine devam etmiştir.

Fakat tahsilinin bu devresi de pek uzun sürmemiştir. Kemaleddin'in, müderrisliği terk ederek kadılık mesleğine geçmesi üzerine İznik'e gitmiş, orada, ikinci Osmanlı hükümdarı Sultan Orhan'ın yaptırmış olduğu medresenin başında bulunan Mevlânâ Âlâaddin Esved'in dersine girmiştir.

Bu müderrise Kara Hoca denilmesine bakılırsa, Türk olması lâzım gelir. Amasya tarihini yazmış olan Hüsameddin Efendi'nin pek esaslı tetkiklere istinaden yazmış olduğu bir yazıya nazaran, ders esnasında Molla Fenârî ile Kara Hoca arasında bir takım münakaşalar vukua gelmiş, talebe ile müderris arasına bir münafaret (*karşılıklı nefret*) girmiş, Molla Fenârî, Kara Hoca'nın dersini terk ederek Amasya'ya gitmiş.

İleride nakledeceğimiz veçhile Molla Fenârî'nin tabiatı ile âlim pederinden aldığı ciddi ve metin terbiye, münakaşalardan hoşlanmayacak derecede metin olduğuna göre, bu rivayete inanmak lâzım gelir.

Amasya'ya giden Molla Fenârî, orada da müderris Aksaraylı Mevlana Cemaleddin'in dersine devam başlamış; ondan büyük istifadeler ederek, nihayet 778 senesinde derslerini tamamlamış; bu büyük Türk âlim ve müderrisinden icâzet almıştır.

Fakat ilmî tahsile bir türlü doyamayan Molla Fenârî, Mevlana Cemaleddin'den aldığı icâzetle iktifa etmemiştir (*yetinmemiştir*). Mısır'a gitmiş; o sırada ilmî şöhreti her tarafa yayılmış olan Şeyh Ekmeleddîn'in derslerine girmiştir.

Molla Fenârî'nin bu tahsil devresi de birkaç sene devam etmiştir. Artık, kâfi derecede ilim ve irfan sahibi olduğuna kanaat getirmiş olan Fenârî, anavatana dönmeye karar vermiştir.

Bu dönüş, kendisi için pek hayırlı olmuştur. Yolda, Konya'ya uğramış; eski üstatlarından Mevlânâ Cemaleddin Aksarâyî ile buluşmuştur.

Cemaleddin, onu kısa bir imtihandan geçirmiş ve aldığı neticeden pek memnun kalarak:

— Molla! Tebrik ederim, yolumuzda bir hayli ilerlemiş, hattâ bizi bile geçmişsin. Artık ülemâ meclislerine girebilirsin, demiş ve irfân şâkirdini, o tarihte Konya hükümdarı olan Karaman oğlu Alâeddin Bey ile mahdumu Mehmed Bey'e takdim etmiş.

Bu iki zât, Molla Fenârî'den pek memnun kalmışlar. Kendisini bir müddet hâs misafir olarak saraylarında alakoymuşlar ve sonra bir hayli izzet, ikram, in'am ve ihsanda bulunarak onu Bursa'ya yollamışlardır.

Molla Fenârî, Bursa'ya gelir gelmez, Orhan Camisi'nde dersler vermeye başlamıştır. Aynı zamanda maişetini temin etmek

O tarihte Bursa, mühim bir sanat ve ticaret beldesi idi. Bizanslılar, ihtiyaçları olan ipliklerle ipekli kumaşları, Bursa kazazlarından tedarik ederlerdi. Bu itibarla Molla Fenârî kazazlıkla ticarete başladığından dolayı çok isabet etmiş; kısa bir zaman zarfında, sermayesini birkaç misli artırmak suretiyle, ticarete mühim bir muvaffakiyet göstermişti.

Fakat onun asıl muvaffakiyeti, Orhan Camisi'nde verdiği derslerde ve bilhassa şahsî faziletlerinde belirmişti. Kendisi esasen, yüksek bir belâgat¹ ve talâkate² malikti. Bu itibarla derslerini takrir ettiği günler, kapılarına kadar dolan câmide yalnız talebeleri değil; büyük bir halk kitlesi de derin bir huzu' (tevazu) ve huşu

1- Hitap ettiği kimselere göre uygun, tam yerinde, düzgün ve hakikatli söz söyleme sanatı, hâlin gerektirdiğine uygun söz söylemek.

2- Düzgün söz söyleme kolaylığı.

(*alçak gönüllülük*) ile onu dinlerdi.

Artık Molla Fenârî'nin şöhreti artmaya ve muhitinden taşarak, dalga dalga her tarafa yayılmaya başlamıştı.

Dördüncü Osmanlı padişahı Yıldırım Beyazıt'ın veziriâzamı Çandarlı Hayreddin Paşa'da âlim ve fâzıl bir zâttı. Şöhreti günden güne yayılan Molla Fenârî'nin ilim sahasındaki kudret ve liyakatini haber alır almaz onu huzuruna çağırttı. Fenârî'nin irfan âzametini karşısında, hayretler içinde kaldı. Onu derhal himayesi altına aldı.

O sırada, Manastır Medresesi'nin müderrisi³ vefat etmişti. Bu medreseye müderris olabilmek için, o devrin bütün âlimlerinin en üstünü olmak elzemdi (*gerekliydi*). Hayreddin Paşa Fenârî'nin bu üstünlüğüne o derecede kanaat getirmişti ki, en küçük bir tereddüt eseri göstermeden, Manastır Medresesi'nin müderrisliğini Molla Fenârî'ye tevcih etti. Böylece onu, - Konya'dan sonra Anadolu'nun en büyük bir ilim ve irfan kaynağının başına geçirdi.

Artık, veziriâzam Hayrettin Paşa ile Molla Fenârî arasında samimî bir dostluk husule gelmişti. Lâkin bu, uzun zaman devam etmedi. 18 sene veziriâzamlık makamında kalmış olan Hayreddin Paşa, ordunun başında olarak Yenişehir Feneri'ni fethe giderken, Vardar Yenicesi kasabasında vefat etti. Yıldırım Beyazıt kay-

3- Ders veren. Ders okutan. Muallim. İlim talebelerine ders veren. Ders vermeğe izinli ve salâhiyetli olan kimse. Profesör.

bettiği veziriâzamının mevkiini, onun oğlu Ali Paşa'ya verdi.

Ali Paşa, vakıa âlim bir zât değildi. Lâkin babası gibi o da âlimlere son derecede hürmet ederdi. Nitekim پدرinin son derece hürmet ve riayet ettiği Molla Fenârî ile alakasını kesmedi. Bilâkis kendisi ile daha sıkı bir rabita ve samimiyet husule getirdi. Hattâ İbrahim ve İlyas isminde iki biraderi olduğu halde, vakıflarının mütevelliliğine, Molla Fenârî'yi tayin etti.

Yıldırım Beyazıt devrine kadar Osmanlı Oğulları, gayet saf ve sade bir hayat takip etmekteydiler. Birçok fütuhata (*fetihlere*) nail olup ellerine pek çok ganimet ve servet geçirmiş oldukları halde, zevk ve sefahate heves etmemişlerdi. Saltanat makamına geçtiği zaman Yıldırım Beyazıt da hayatını aynı surette, sadelikle geçirmişti. Fakat Sırp kralının hemşiresi Meliça ile izdivaç ettikten sonra vaziyeti birdenbire değişti. Çünkü Meliça, sehhar (*sihirli*) güzelliği, Yıldırım'ın metanet ve iradesini alt üst eden füsunkâr hareketleriyle o kahraman padişahı büyülemişti.

Yıldırım Beyazıt, Meliça'nın şerefine bir saray yaptırmıştı. Babası Sultan Murad'ın sadık kaldığı Orta Asya âdet ve an'anelerini terk ederek, yeni yaptırdığı sarayda, sevgilisini memnun etmek için zevk ve sefahat içinde yaşamaya başlamıştı.

Veziriâzâm Ali Paşa da zevk ehli idi. O da hükûmet işlerini yardımcılarına bırakarak hayatını, Meliça ile

Yıldırım'ın içki sefahat sofrasında geçirmekte idi. Halk, bu vaziyetten müteessirdi. Bursa kadısı, Aksaraylı Alâeddin ile Kazasker Cemaleddin, ikide birde Ali Paşa'ya müracaat ederek:

— Padişah ve veziri böyle olacak, halk neyler, diye, şikâyet etmekteLERdi.

Sultan Beyazıt, Ulu Cami'nin yapılmasını emretmişti. İnşaat yarıyı geçtikten sonra padişah, yanına damadı Emir Sultan'ı alarak, inşaatı gözden geçirmeye gitmiş; o sırada, padişah ile Emir Sultan arasında, şöyle bir muhavere(*konuşma*) cereyan etmişti:

Yıldırım:

— Nasıl, cami çok güzel ve ruhaniyetli oluyor, değil mi?

Emir Sultan:

— Evet, padişahım, lâkin yalnız bir noksanı var.

— Nedir?

— Dört köşesinde, dört meyhane eksik.

— Ne münasebet?

— Beyti Hüdâ olan kalbi şerifinizi, Allah'ın menettiği haram şeylerle âlûde ettikten (*karıştırdıktan*) sonra, taştan yapılmış bir binadan başka bir şey olmayan şu caminin dört köşesinde niçin birer meyhane bulunmasın?

Yıldırım, birdenbire irkilmişti. Emir Sultan'ın verdiği bu cevap, onun üzerinde çok büyük bir tesir huse getirmişti.

O sırada Bursa Kadılığı inhilâl etmişti (*açılmıştı*). Bursa, Osmanlı hükûmetinin merkezi olduğu için, Bursa kadılarına “Kadiyyül-kuzzât” yani “Kadıların Kadısı” denilirdi. Bu doğrudan doğruya, şeyhülislâm demekti. Şeyhülislâmlık ise, veziriâzamlıktan sonra, devletin en yüksek memuriyeti idi.

Molla Fenârî'ye karşı büyük bir hürmet ve samimiyet besleyen veziriâzam Ali Paşa, derhal padişaha müracaat etti. Bursa kadılığı, Molla Fenârî'nin uhdesine verildi.

Aradan, kısa bir zaman geçti. Mühim bir meseleden dolayı, Yıldırım Beyazıt'ın şahitliğine müracaat lazım geldi. Lâkin Molla Fenârî, padişahın şahitliğini reddetti. Ve hayretler içinde kalarak bu reddin sebebini soran Yıldırım'a da, büyük bir pervasızlıkla:

— Padişahım! Sen, şeriatın haram kıldığı işreti itiyat (*içki içmeyi huy*) eden ve namazlarda cemaati terk eyleyen bir kimsesin. Onun için şahadetin makbul değildir, diye cevap verdi.

Yıldırım Beyazıt, evvelce Emir Sultan'ın söylemiş olduğu sözlerden, esasen pek müteessirdi. Şimdi, Molla Fenârî'nin verdiği bu cevap onun büsbütün teessürünü celbetmiş; şeriat namına söylenen bu kaskatı sözler, onun kalbine bir ok gibi işlemişti.

Yıldırım gibi o devrin bütün hükûmetlerini ve hükümdarlarını titretmiş olan şevketli ve kudretli bir padişah, kendi emir ve fermanıyla Bursa kadılığı mevkiinde bulunan bir mollanın bu hakaret ifade eden sözlerine nasıl tahammül etmişti? Bu, çok düşünüle-

cek bir meseledir. Ve bunun sırrını, o tarihte ilime ve ülemaya gösterilen hürmette aramak lâzım gelir.

Molla Fenârî, Yıldırım'ın bütün kahramanlıklarını takdir etmekte idi. Buna rağmen, bu padişahı bir türlü sevememiş; Bursa'dan kalkıp Konya'ya gitmişti.

Konya'da bulunan Karaman hükümdarı, Mehmed Bey, Molla Fenârî'nin geldiğini haber alır almaz kendisini sarayına davet etmiş. Son derece de izzet ve ikram göstermiş. Kendisine günde bin dirhem⁴ ve yanındaki talebelerine de beşer yüz dirhem yevmiye tahsis ederek aziz misafirini bir konağa yerleştirmişti.

Molla Fenârî, bu iyi karşılanmadan çok memnun kalmıştı. Ve kendisini o derece ızaz (*ağırlayıp*) ve ikram eden Mehmed Beyin namına Aynül-A'yân ismindeki eserini yazmaya başlamıştı.

Molla Fenârî'nin Konya'daki ikameti, on iki sene devam etti. Bu müddet zarfında derslerine devam eden bu büyük âlim, bir hayli talebe yetiştirdi.

Lâkin bu esnada, bir hayli hâdiseler cereyan etmişti. Timurlenk, bütün Anadolu'yu istilâ etmiş; Osmanlı hükûmetini, inkıraza (*dağılmaya*) düşürecek bir hale getirmişti. Taht kavgasına tutuşan Osmanlı şehzadeleri, vaziyeti büsbütün müşkülleştirmişlerdi. Bu fırsattan istifade etmek isteyen Karaman hükümdarı Mehmed Bey, Bursa'yı ele geçirmek için harekete geçmiş ve hattâ Bursa'ya gelerek kaleyi muhasara etmiş ise de, Hacı İvaz Paşa'dan gördüğü şiddetli mukavemet (*karşılık*) üzerine, mağlûp bir halde geri çekilmişti.

4- O devrin gümüş parası. Z.Ş.

Osmanlı şehzadeleri arasında, on seneden fazla süren taht kavgasını nihayet, Çelebi Sultan Mehmed kazanmıştı. Fırsattan istifade ederek Bursa'yı zapt etmeye kalkışmasından dolayı bu padişahın kalbinde, Karaman hükümdarı Mehmed Bey'e karşı bir kin ve iğbirar (*kırgınlık*) vardı. Çelebi Sultan Mehmed, Rumeli'deki isyanları bastırıp işlerini yoluna koyduktan sonra, Mehmed Beyden intikam almak için yeni bir ordu hazırladı. Konya kalesine dayandı. Mehmed Bey'i mağlûp ederek, itaate mecbur bıraktı.

Mehmed Bey bütün hazinelerini Çelebi Sultan Mehmed'e terk ettikten sonra, Karaman dağlarına çekilmişti. Bir zafer alayı ile Konya'ya giren padişah, kendisini karşılamaya gelenler arasında Molla Fenârî'ye tesadûf etti. İlmi ve ülemâyı seven bu hükümdar, Fenârî'nin yüksek meziyet ve faziletlerini işittiği için, ona karşı giyaben bir hürmet beslemekte idi.

Nitekim Çelebi Sultan Mehmed, Konya'da ikamet ettiği müddet zarfında ona son derecede izzet ve ikram gösterdi. Bursa'ya avdetinde de, onu kıymettar eğer vurulmamış bir ata bindirdi. Yollarda daima sağ tarafında bulundurduğu halde alıp Bursa'ya getirdi. Ve ikinci defa olarak, Bursa kadılığına ve Kadîyyül-Kuzzâtlık makamına geçirdi.

O tarihte Molla Fenârî, artık altmış yedi yaşına girmişti. Gerek yaşının ilerlemesinden gerek görüp geçirdiği hâdiselerden bir hayli tecrübe sahibi olduğu için, ilim ve irfan sahasında olduğu kadar, siyaset işlerinde de tekemmül etmişti (*olgunlaşmıştı*). Onun için, ikinci

defa Bursa kadılığı, bir kat daha muvaffakiyetli semereler (*neticeler*) verdi.

Bu büyük Türk âlimi, artık devletin müşaviri mevkiinde bulunuyordu. Daima hükûmet meclislerindeki müzakerelere iştirak ediyor; şeraite ve adalete aykırı işlerin önüne geçiyordu. Bunun için halk tarafından son derece seviliyor; takdir ediliyor; bir din ve ilim adamı olduğu halde kendisine Mehmed Paşa ve bazen de Mehmed Şah deniliyordu.

Çelebi Sultan Mehmed de bu vaziyetten pek memnundu. Konya'dan alıp getirdiği bu zâta karşı, devlet erkânından hiç birine karşı göstermediği tâzim ve hürmeti ibzal ediyordu (*bolca gösteriyordu*), kendisini sık sık huzuruna celbederek karışık devlet işleri hakkında onun fikir ve mütalaasını alıyor; bunun mükâfatı olarak da, mütemadiyen in'am ve ihsanlarına gark ediliyordu.

Molla Fenârî, artık ikbalin son şahikasına vasil olmuştu. Kendisine yazılan yazılarda:

“Sultan-ül-ûlema, Mehmed Paşa” diye elkap kullanılıyordu.

Vakıa Osmanlı hükûmetinde, Molla Fenârî'den evvel de Taceddin İbrahim Kürdî, Şerafeddin Yakup Çelebi, Burhaneddin İbrahim Hemedanî, Umadeddin Beyazıt Sûfî, Alâeddin Ali Yâr Çelebi, Bürhaneddin Haydar Herevî gibi birçok büyük ülema da fetvâ makamına geçirilmişti. Hattâ Sultan Murad'ın hocası Şecaeddin İlyas Çelebi'ye, Şeyhülislâmi – velmuslimîn ünvanı bile verilmişti. Lâkin bunların hiç biri, Türk de-

ğildi. Hepsi de Arabistan ve İran'dan gelmişlerdi. İlme ve fazilete meftun olan Türkler tarafından, o yüksek makama geçirilmişlerdi.

Hâlbuki Molla Fenârî, aslen ve neslen Anadolu olan bir Türk evlâdı idi. Onu, devrinin sayılı âlimlerinden olan babası, bizzat yetiştirmişti. Onun için, en yüksek ilim şahikasına kadar çıkmış olan bu müstesna Türk âlimine, hükümdardan halka kadar herkesin tâzim ve tekrim göstermesi, ona Sultan-ül-ûlema, Şah ve Paşa gibi ünvanlar verilmesi çok tabîî bir keyfiyetti.

Rakipleri, onu çekemiyorlardı. Her şöhret sahibinin olduğu gibi, Molla Fenârî'nin de bir hayli düşmanı vardı. Bunlar, onun ilim ve fazileti sayesinde kazanmış olduğu şerefi köreltmek istiyorlar; kendisinin pek hararetli bir mutasavvıf olduğunu ileri sürerek, onu halkın softa sıfatına mensup olanların gözlerinden düşürmek için, bütün gayretlerini sarf ediyorlardı.

Vakıa Molla Fenârî, "Şeyhülekber" ünvanını almış olan Muhiddin-i Arabî'nin meftunlarındandı. Çok tabîîdir ki, onun mesleğine sâlik olanlara karşı da, büyük bir incizap (*ilgi*) ve muhabbeti vardı. Hattâ Melâmi tarikatına mensup şeyhlerle, Haydari ve Hurûfî tarikatlarının erkânı Bursa'ya geldikçe kendisini ziyaret ediyorlar; Molla Fenârî'den izzet ve ikram görüyorlardı. Ve onun, Muhiddin-i Arabî'nin en meşhur ve maruf bir eseri olan Fusûs'dan verdiği dersleri, büyük bir alâka ile dinliyorlardı.

Bedreddin Simâvî'nin, yeni bir içtihat ile ortaya atılması, Molla Fenârî'nin vaziyetini müşkülleştir-

mişti. Çünkü o da, Rumeli'nin muhtelif yerlerinde, Fusûs'dan dersler vermişti. Ve vaziyet, birdenbire siyaset şekline girmişti.

Molla Fenârî, bir müddet sükûnetle vaziyeti tetkik etti. Kendisi aleyhinde söylenen sözlere, tahammül gösterdi. Lâkin Bedreddin'in başına topladığı büyük bir mürit kafilesi ile Edirne üzerine yürümeye başladığını haber alır almaz, neticenin vahamete doğru gittiğine kanaat getirdi. Çünkü düşmanları, bu fırsattan istifade ederek kendisinin de Bedreddin Simâvî ile aynı fikirde olduğunu ileri sürerler ve onun ölümüne kadar gidebilirlerdi.

O sırada, İran'ın en meşhur âlimlerinden Zeyneddin Mehmed Hûfî de Hac etmek maksadıyla Horasan'dan hareket etmişti. Molla Fenârî bu zâta karşı çok derin bir hürmet besler ve onunla görüşmek isterdi. Onun için Fenârî hem Hac etmeyi, hem de Zeyneddin ile görüşmeyi vesile ittihaz (*kabul*) etti. Çelebi Sultan Mehmed'den izin istedi. Küçük oğlu Sinâneddin Yûsuf Bali Çelebî'yi naip sıfatıyla makamına yerleştirdikten sonra, büyük oğlu Muhiddin Mehmed Şah Çelebi ile talebelerinden bir kaçını yanına alarak Kudüs'e gitti. Ramazan ayını, oradaki Zeyniyye Medresesi'nde geçirdi. Ve Şeyh Zeyneddin'in gelmesini bekledi.

Molla Fenârî; bu suretle hem Bedreddin Simavi hareketinin husule getirdiği hâdiselerden uzak kalmak ve hem de Zeyneddin ile mülâkata fırsat bulmak suretiyle zekâsını göstermişti.

Artık, Hac zamanı gelmişti. Fenârî, Kudüs'ten hareketle Hicaz'a gitti. Mekke'de, Zeyneddin ile birleşti. Onunla mülâkattan büyük bir zevk ve memnuniyet hissetti.

Bu iki büyük âlim, beraberce Kâbe'yi tavaf ile hac menâsikini⁵ tamamladıktan sonra Medine'ye geldiler. Orada da Resulullah'ın kabrini ziyaret ettiler. Ve sonra yine beraberce Kudüs şehrine gelerek o kışı âlimane mübaheseler (*sohbetler*) ve münazaralarla geçirdiler.

Artık, Şeyh Zeyneddin'in avdet zamanı gelmişti. Mısır hükümdarı Melik Müeyyed de, Molla Fenârî'yi Mısır'a davet etmişti, hazin bir vedadan sonra birbirlerinden ayrılan Şeyh Zeyneddin memleketine gitti. Molla Fenârî de, Mısır'a hareket etti.

Fenârî Mısır'da, büyük bir hürmetle karşılandı. Melik Müeyyed'in sarayında misafir kaldı. Birkaç gün sonra hükümdar tarafından merasimle kabul edildi. Molla Fenârî bu merasimde, şan ve şerefi ile mütenasip (*uygun*) bir surette kıymettar elbiseler giymiş ve tam bir Türk âlimine yakışacak büyük bir vekar azametle hükümdarın huzuruna girmişti.

O tarihte Molla Fenârî, yetmiş yaşını tecavüz etmişti. Fakat sakalının bembeyaz olmasına rağmen, ibadet kuvvetiyle vücudunun bütün zindeliğini muhafaza etmekte idi. Nitekim Melik Müeyyed, onu böyle büyük bir vücut salabetiyle (*sağlamlığıyla*) gördüğü zaman, hayretini gizleyemedi.

5- İbadet edecek yerler. İbadet ederken lüzum eden usul, yol ve tarz.

— Sizde, gözlere ve gönüllere sürûr (*sevinç*) veren bir behçet (*güzellik*) ve letafet var, diyerek onu takdir etmekten kendini men edemedi.

Melik, altın işlemeli bir taht üzerine oturmuştu. Bu tahtın sağ tarafına, bir kürsü konulmuştu. Bu kürsüde de, Melik'in yaptırmış olduğu meşhur Müeyyediyye Medresesi'nin Müderris ve Mısır kadısı Şeyh Şemseddin Mehmed İbni Dîrî bulunuyordu. Bu kürsünün alt tarafına mükellef bir kürsü daha vazedilmişti. Molla Fenârî, Melik'in huzuruna girip müsafaha ettikten (*to-kalaştıktan*) sonra, Melik tarafından kendisine bu kürsü gösterilmiş:

“Buyurunuz. Oturunuz,” denilmişti.

Molla Fenârî şan, şeref ve yüksek şahsiyetinin azamet-i ile mütenasip bir vekar ile kürsüye oturmuş; Melik'in vereceği emri beklemişti.

Melik Müeyyed'in;

“İlmî bir bahis açılsın. Ve münazara edilsin,” diye emir vermesi üzerine, Şeyh İbni Dîrî, dinî ve ilmî bir mesele söylemiş; mecliste hazır bulunan Mısır'ın en yüksek âlimleri tarafından, bu mevzu etrafında münazara ve münakaşalara girişilmişti.

Fakat Molla Fenârî, bunlara kat'ıyyen iştirakte bulunmamış; sadece cereyan eden münakaşaları dinlemekle iktifa etmişti (*yetinmişti*).

Böylece, akşam olmuştu. Meclistekiler, sarayın büyük salonuna kurulmuş olan muhteşem ve mükellef bir sofraya davet olunmuştu. Yemekten sonra, tekrar merasim salonuna davet edilerek, orada da tantanalı bir surette, Mevlûd-i Hazreti Nebvî okunmuştu.

Mevlûd-i Şerif'in kıraatinden sonra, yeniden ilmî bir bahis mevzuu açılmıştı. Tekrar münazara ve münakaşalar başlamıştı. Gece yarısına kadar devam eden bu bahislere de Molla Fenârî iştirak etmemişti.

Bütün Mısır âlimlerinin, ilim ve talâkatlarını göstermek için büyük bir hararetle girişmiş oldukları bu mübahaselere Molla Fenârî'nin iştirak etmemesi Melik Müeyyed'in nazarı dikkatini çekmişti. Ona;

— Bu ilmî müzakere ve münazaralar, sizin şerefine icra ediliyor. Siz, niçin iştirak etmiyorsunuz, demek mecburiyetini hissetmişti.

O zaman Molla Fenârî, mânalı bir tebessüm ile gülümsemiş;

— Melik Hazretleri! Ben, ilmî müzakere ve mübaheselerden hoşlanırım. Yalnız, münazarayı sevmem. Çünkü münazara; herhangi bir ilim meselesini hal ve ispat edecek bir vasıta değil; fazilet göstermek için yapılan ilmî bir cidaldir (*çekişmedir*). Ben ise, cidalden çok sakınırım. Onun içindir ki, Bursa kadılığına oğlum nâib (*vekil*) bırakarak, memleketimden uzaklaştım, diye, hakikati ifade eden bir cevap vermişti.

Fakat Molla Fenârî'nin münakaşa ve münazaralara iştirak etmemesi, hakikati idrâk edemeyen bazı ülemâ ile halk arasında bir dedikodu mevzuu husule getirdi. Bunlardan bir kısmı:

“İbni Fenârî, kendisini Mısır ülemâsından üstün görüyor. Onlarla münazaraya tenezzül etmiyor,” diyorlardı.

Diğer bir kısmı da:

Molla Fenârî, tasavvuf ülemâsından Muhiddin ibni Arabî'nin en mutaassıp ve hararetli taraftarlarından-
dır. Bundan dolayı çekiniyor ve ülemâyî rûsum ile mü-
bahase ve münazaraya girişmek istemiyor, diye, garip
bir iddiada bulunuyorlardı.

Vakıa Molla Fenârî'nin tasavvuf ülemâsından ve
Muhiddin-i Arabî'nin en mutaassıp ve hararetli ta-
raftarlarından olduğu, âşikâr bulunan bir hakikat-
ti. Fakat bu hakikat hiçbir zaman ahkâmı dîniyeye
karşı mübalâtsizliğa düşürmemişti. Bilâkis, ferâizi
ilâhiyyeye(*dinin farzları*) ve sünneti seniyyeye son derece
mütenessif; zâhir ve bâtın ilimlerini nefsinde cemet-
miş olan emsalsiz derecede yüksek bir âlimdi.

Aleyhinde zuhur eden dedikodulara rağmen Melik
Müeyyed, Molla Fenârî'ye karşı ibzal ettiği teveccüh-
ten hiçbir şey eksiltmedi. Ona, son derecede izzet ve
ikram göstererek sarayında misafir etti.

Bu esnada, Bedreddin Simavî meselesi halledilmiş;
gerek Anadolu ve gerek Rumeli'de, asayiş ve sükûnet
avdet etmişti. Artık, tehlikenin geçmiş olduğuna ka-
naat getiren Molla Fenârî de, ana vatana dönmek için,
Melik Müeyyed'den izin istedi.

Mısır sultanı, bu izni verdi. Aynı zamanda, birçok
kıymetli hediyelerle on bin dinar⁶ kadar da para ihsan
etti. Ve bu büyük Türk âliminin parlak bir surette teşyi
(*yolcu*) edilmesi için tertip edilen debdebeli ve tanta-
nalı merasime, bütün saray erkânını gönderdi. Molla

6- O devirlerin altın parası. Z.Ş.

Fenârî, o zamana kadar Mısır'da emsali az görülmüş olan muazzam bir alayla 823 senesi rebiülevvel ayının 22'inci günü Mısır'dan Anadolu'ya müteveccihen hareket etti.

Molla Fenârî Bursa'ya vasil olduğu vakit, ana vatan-dan ayrılarak Arabistan'da geçirmiş olduğu zaman, iki seneyi geçmişti. O, bütün İslam âlemine yayılmış olan parlak şöhreti sayesinde bu uzun gurbet hayatını tam bir rahat ve refah içinde geçirmiş; hiçbir sıkıntı yüzü görmemiş, fazla olarak da, Mısır hükümdarı Melik Müeyyed'in verdiği hediyeler ve ihsanlarla vatanına, zengin olarak avdet etmişti.

Fenârî Bursa'ya dönerek, oğlu Mehmed Şah tarafından niyâbeten (*vekâleten*) idare edilen Bursa kadılık makamına tekrar geçtiği zaman, artık yetmiş üç yaşına girmişti.

Onun bu ihtiyarlığı, gençliğinden daha çok güzeldi. Aynı zamanda, vaktiyle Karamanoğlu Mehmed Bey'in verdiği yevmiyelerden iktisat ettiği paralara, bu defa Mısır sultanının hediye ve ihsanları da inzımam ettiği (*katıldığı*) için artık o, Bursa'nın büyük zenginleri arasına girmişti. Muhtelif çiftlikler satın almıştı. Bunlara, işsiz güçsüz fakir kimseleri yerleştirerek büyük bir muvaffakiyetle işletmeye başlamıştı. Hayatının son demlerini, tam bir refah ve sükûnet içinde yaşayacaktı. Fakat talih, kıskançtı. Yeniden zuhur eden hâdiseler, Molla Fenârî'nin sükûn içinde geçen hayatını yeniden sarsmış, onu tekrar endişeler içinde bırakmıştı.

Bu hâdiselerden biri, 824 senesinde - yani, Molla Fenârî'nin Bursa'ya avdetinden bir sene sonra - Çelebi Sultan Mehmed'in vefat meselesi idi.

O esnada vaziyet, son derece nâzikti. Saltanat mevkiine, bir takım rakiplerin talip çıkması çok muhtemeldi. Bunun için Çelebi Sultan Mehmed'in en büyük şehzadesi Murad sür'atle Amasya'dan Bursa'ya gelmiş; İkinci Sultan Murad ad ve ünvanıyla Osmanlı tahtını işgal etmişti.

Sultan Murad, babasının zamanında ikbal ve iktidar mevkiinde bulunanları değiştirmede. Bu arada, Molla Fenârî'de, mevkiini muhafaza etti. Lâkin aradan kısa bir zaman geçer geçmez, Melâmîler tekrar harekete geçmişler; Timurlenk felaketinden sonra Osmanlı şehzadeleri arasında saltanat kavgası cereyan ederken, esrarengiz bir surette kaybolan Şehzade Mustafa'ya benzeyen birini başlarına geçirerek;

“Taht ve saltanat, Şehzade Mustafa Sultan Hazretlerininindir,” diye, Sultan Murad'a isyan etmişlerdi.

Molla Fenârî'nin rakipleri ve düşmanları, onu Melâmî dostluğu ile itham etmekte idiler. Buna binaen Osmanlı tarihinde “Düzme Mustafa Vak'ası” denilen bu isyan başlar başlamaz, Molla Fenârî'nin rakipleri ve düşmanları da harekete geçmişlerdi.

İşte, bu sebepten dolayı Molla Fenârî'nin vaziyeti evvelâ bir hayli nezaket kesbetmiş ve gitgide müşkül bir vaziyete girmişti. Eğer eski dostu Çandarlızâde İbrahim Paşa o esnada sadaret mevkiine gelmemiş olsaydı, aleyhinde çıkarılan dedikodular yüzünden Molla

Fenârî'nin vaziyeti büsbütün müşkülleşecek, belki de ikinci defa olarak Hicaz veyahut Mısır'a hicreti ihtiyar edecekti.

İbrahim Paşa, Molla Fenârî'ye karşı her suretle dostluğunu gösterdi. Ona, kendi nüfuz ve kudreti derecesinde salâhiyet verdi. Artık Molla Fenârî yeniden, ikbal sahasının en son şahikasına (*zirvesine*) kadar yükselmişti.

Fakat talih, kıskançlığını bir daha gösterdi. 829 senesinde, Melâmiler bir defa daha isyan etmişler; kendilerini tedibe (*yola getirmeye*) giden İbrahim Paşa'yı mağlûp ederek Edirne üzerine doğru yürümüşlerdi.

O tarihte hükûmetin idare merkezi, Bursa'dan Edirne'ye nakledilmişti. İdare merkezinin tehdit altına girmesi, Sultan Murad'ı fena halde hiddetlendirmişti. Bunun üzerine İbrahim Paşa azledilmiş; veziriâzamlık makamına, Hacı Ivaz Paşa geçirilmişti.

Hacı Ivaz Paşa, Molla Fenârî'nin nail olduğu umumî teveccühü çekemeyenlerdendi. O da, onu Melâmî dostluğu ile itham edenlere iltihak etmişti.

Molla Fenârî'ye gelince, o da Hacı Ivaz Paşa'yı sevmezdi. Onu, garazkârlıkla ittiham ederdi (*suçlardı*). Buna binaen Hacı Ivaz Paşa veziriâzam olur olmaz, Molla Fenârî derhal kararını verdi. Artık kadılıktan feragat ederek, Yenişehir civarındaki çiftliğine çekildi.

Fakat onun bu feragati, Rumeli'de cereyan eden hâdiselerin serpintisinden kurtulabilmesine kâfi gelmedi. Bu defa da büyük oğlu Mehmed Şah Çelebî,

Melâmileri himaye etmekle itham edildi. Ve bu mesele etrafında, ehemmiyete şayan bir takım dedikodular belirdi.

Molla Fenârî, çekildiği inziva köşesine kadar soku-
larak kendisine büyük bir huzursuzluk veren bu dedi-
kodulardan son derece müteessirdi. Onun en büyük
endişesi, Hacı Ivaz Paşa idi. Çünkü bu veziriâzam ona:

— Acele etmesin, pek yakında, onun cenaze nama-
zını kıldıracağım, diye haber göndermişti.

Bu haber, Ivaz Paşa'nın, onun hakkında çok fena
şeyler düşündüğüne bir delil addedilebilirdi.

Mamafih Molla Fenârî, veziriâzamin gönderdiği bu
haberden az çok dehşete kapılmakla beraber metane-
tine zerre kadar hâlel getirmedi.

— O, câhildir. Cenaze namazı kıldırmasını bilmez.
İnşallah, onun cenaze namazını ben kıldıracağım,
diye cevap gönderecek kadar medenî bir cesaret gös-
termiştir.

Rumeli'de İsyân

Rumeli'deki isyan hâdisesi, gün geçtikçe vehâmetini
arttırıyordu. Ve İkinci Sultan Murad'ın taç ve tahtı,
korkunç bir tehdit altında kalıyordu. Ivaz Paşa, isya-
nı bastırmak hususunda hiçbir muvaffakiyet kazana-
mamıştı. Bunun üzerine, onun hakkında da bir takım
şüpheler uyanmaya başlamıştı.

Onun da birçok rakipleri ve düşmanları vardı. Bun-
lar, onun aleyhinde bulunmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar; ikide birde Sultan Murad'ın kulağına:

“Bu Ivaz Paşa denilen vezir, son derece haristir (*aç-gözlüdür*). Maksadı ise sizi tahttan kaydırıp, saltanat makamına kendisi geçmektir, bunun için birçok hazırlıklar görmekte ve hattâ huzurunuzda gelirken, elbisesinin içine zırh giymektedir,” diye fısıldıyorlardı.

Sultan Murad, evvelâ bu sözlerle inanmamıştı. Lâkin bunlar tekerrür ettikçe, tereddüt içinde kalmıştı. Nihayet bir gün, birdenbire veziriâzamı çağırılmış, O huzura girer girmez, derhal yerinden kalkarak elini, Ivaz Paşa'nın göğsüne dayamış ve elbisesinin altında hakikaten bir zırh bulunduğunu görür görmez;

— Bire hain! Bu zırh nedir? Huzuruma gelirken, niçin bunu giyersin, diye bağırılmıştı.

Ivaz Paşa, padişahın bu hiddetli sualinden o kadar şaşırılmıştı ki; bir tek kelime dahi verecek cevap bulamamıştı.

Sultan Murad, artık kendisine söylenen sözlerle kanaat getirmişti. Ve derhal:

— Tez, şu hainin gözlerine mil çekin, diye emir vermişti.

Padişahın bu emri, o anda yerine getirilmiş; Ivaz Paşa derhal sırt üstü yere yatırılarak gözlerine mil çekilmişti. Ve bu suretle gözleri, görmek nimetinden mahrum edilmişti.

Aradan çok geçmeden Bursa'da, vebâ hastalığı zuhur etmişti. Her sınıf ve zümreye mensup insanlardan yüzlerce kişi, bu müthiş hastalığa kurban gitmişti. Bunların arasında, Ivaz Paşa da bulunmakta idi. Tali-

hin çok garip bir cilvesidir ki; Molla Fenârî'nin cenaze namazını bizzat kendisinin kıldıracağına dair haber gönderen Ivaz Paşa'nın namazı Molla Fenârî tarafından kıldırıldıktan sonra, medfenine(*mezarına*) nakledilmişti.

Rumeli'deki isyan hâdisesi, Sultan Murad'ın bizzat gösterdiği gayret ve himmet sayesinde sükûn bulmakla beraber, Molla Fenârî çekilmiş olduğu inzivâ köşesini terk etmemişti. Etrafı sadık dostlarıyla muhat olduğu halde bir taraftan onlarla sohbet etmek ve diğer taraftan da yetiştirmiş olduğu bazı talebelerinin malûmatlarını genişletmek ile vakit geçirmekte idi.

Kendisi esasen çok zengindi. Memuriyete devam ederek devletten para almaya muhtaç değildi. Bunun için hayatından memnun ve müsterihtti.

Lâkin talihin kıskançlığı bir defa daha zuhur etmişti. Aylardan beri Bursa'yı kasıp kavuran vebâ faciası nihayet Molla Fenârî'nin muhitine de girmiş, son derece sevdiği büyük oğlu Mehmed Şah Çelebî bu korkunç hastalığa tutularak, birkaç gün zarfında vefat edivermişti.

Talihin bu zâlimane darbesi, çok acı idi. O zamana kadar hiç bir işte, hattâ en korkunç siyasi hâdiselerde bile metanetine zerre kadar hâlel getirmemiş olan Molla Fenârî, bu darbenin acısına tahammül edemedi. Kendisine pek hayırlı bir halef olacağına kanaat getirmiş olduğu oğlu için günlerce gözyaşları dökerek feryat ve figan etti. Ve nihayet bu yüzden, gözlerine perde indi.

Burada, istitrad (*arasöz*) olarak arz edelim ki, Osmanlı müverrihlerinden (*tarihçilerinden*) Taşköprülüzâde'nin Şakaik isimindeki tarihinin 13'üncü sayfasında, bu hâdise hakkında şu satırlar vardır:

“Molla Fenârî, ‘yer, ilmile âmil olan âlimlerin cesedini çürütüp mahvetmez.’ rivayetine muttali oldukça, bu rivayetin sıhhatini denemek için, ilmiyle âmil bil-diği üstadı Alâeddin Esved’in kabrini eştirdi. Cesedini, defnedildiği hal ve heyet üzere gördü.

Hâlbuki defni üzerinden bir müddet geçmişti. Bu esnada, hatiften⁷ bir nida duydu. ‘Şimdi mi tasdik ediyorsun? Allah, gözlerini kör etsin.’ Bu sebepten gözleri kör oldu.”

Taşköprülü'nün, kim bilir hangi basit düşünceli kimselerden işiterek, hiç düşünmeden tarihine geçirmiş olduğu bu cahilâne rivayete, inanmamak lâzım gelir. Çünkü Sultan-ül ülema ünvanını ihraz eden, muallim ve üstatlarına karşı son derecede hürmet besleyen Molla Fenârî gibi dindar ve faziletkâr bir zâtın;

“Yer, ilmile âmil olan âlimlerin cesedini çürütüp mahvetmez.”

Rivayetin hakikat olup olmadığını anlamak istemesi ve bunun için de en kıymetli üstatlarından biri olan Kara Hoca adı ile maruf Alâeddinî Esved'in kabrini aştırması, akıl ve mantığın kabul edeceği hareketlerden değildir.

7- Gaybdan haber veren cinni; sesi işitilen ve kendisi görülmeyen seslenici

Molla Fenârî'nin gözlerine perde inmesi, tamamıyla oğluna karşı beslediği muhabbetin ifratından ve onun vefatı üzerine döktüğü gözyaşlarından ileri gelmişti. Nitekim yapılan müessir tedaviler sayesinde, bir müddet sonra perde zâil olarak eski hali avdet etmiştir.

Molla Fenârî, gözlerinin eski halini alması üzerine çok sevindi. Ve Cenabı Hakk'ın bu lûtf ve nimetinin şükrünü eda etmek için, o ihtiyar halinde kalkarak - ikinci defa hac için- Hicaz'a gitti.

Hicaz'dan avdet ettiği zaman, bütün Bursa halkı tarafından hararetle istikbal edildi (*karşılandı*). Hattâ padişah tarafından saraya davet olunarak izzet ve ikram gösterildi. Kendisine karşı beslenen hürmet ve teveccühün eseri olmak üzere de, Bursa kadılığı, küçük oğlu Molla Yûsuf Balî Çelebî'ye verildi. Böylece kendisi, taltif ve tesliye (*teselli*) edilmek istenildi.

Bu sırada Molla Fenârî, seksen üç yaşına girmişti. Vücudunun ve ruhunun daha hâlâ zindeliğini muhafaza etmekle beraber, artık dünya işleriyle meşgul olmaktan büsbütün el çekti. Bugün kendi namıyla anılan mahallede cesim konağına çekildi. Bütün zamanını, tâat ve ibâdata hasretti.

Lâkin onun bu hareketi, halka çok güç geldi. Herkesi müteessir etti. Çünkü onun öyle âşıkları ve perestîşkârları vardı ki, onun birkaç dakika yüzünü görebilmek için günlerce sokaklarda beklerler, bembeyaz bir katıra binmiş; etrafı talebeleri ve köleleri tarafından çevrilmiş olarak geldiğini uzaktan görenler büyük bir heyecana kapılarak:

“Molla geliyor,” diye birbirlerine müjde verirler, bir müddet onu takip etmekten, büyük bir lezzet hissederdilerdi.

Yıldırım Beyazıd'ın yaptırmış olduğu Ulu Câmi, Bursa'nın en büyük câmisi idi. Bu câmi yapıldıktan sonra Molla Fenârî, Bursa'da bulunduğu müddet zarfında Cuma namazlarını bu câmide kılmayı âdet itti-haz etmişti. Bursa câmilerinin minarelerinde salâlar verilmeye başlandığı zaman o ağır ağır konağının kapısına iner; çok yaşlı olmasına rağmen, hiç kimsenin yardımına muhtaç olmadan, mermerden yapılmış olan binek taşından, beyaz katırına binerdi. O zaman, Mercan ve Şirin isimindeki Arap köleleri ondan evvel câmiye giderler; mihrabın sağ tarafına onun ipek halı seccadesini sererler; sabırsızlıkla gözlerini kapıya çevirmiş olan halkın heyecanları arasında, kıymetli efendilerini beklerlerdi.

Onun câmiden çıkışı da, bir heyecan kaynağı teşkil ederdi. Ondan evvel câmiden çıkan halk, câminin kapısına toplanarak, büyük bir vakar ve azametle onun câmi kapısında görünmesini beklerlerdi. Kendisine karşı - hiçbir şahsa ve hattâ hiçbir hükümdara nasip olmayan - ilâhi bir muhabbetle bağlanmış olan Bursa-lılar; derin hürmet ve tâzimlerle onun ellerini öperler, elini öpmeye muvaffak olamayanlar, onun elbiselerine temas etmeyi bile, mânevî bir zevk telâkki ederlerdi.

Ona bu derece merbut olan, yalnız halk değildi. Başta bizzat padişah İkinci Sultan Murad olmak üzere devlet erkânı da ona tekrim ve tevkîr (*hürmet*) göste-

rirlerdi, İkinci Sultan Murad, hükûmet ve merkezini Edirne'ye nakletmişti. Lâkin gerek kendisi ve gerek devlet erkânı sık sık Bursa'ya gelirler; bilhassa yazın sıcak mevsimlerini Bursa'da geçirirlerdi. Ve bu esnada, Molla Fenârî'yi ziyaret ederler; onun elini öperek duasını almayı, feyiz ve muvaffakiyet kazanmak için başlıca sebep ve âmil bilirlerd.

Netekim 833 - 1429 senesi ilkbaharında, Sultan Murad'ın bir şehzadesi dünyaya gelmiş adı Mehmed tesmiye edilmişti. Ve kısa bir zaman sonra da Sultan Murad, Bursa'ya gelmiş; her zaman olduğu gibi, Molla Fenârî'yi sarayına davet etmişti.

Uzunca süren mülâkat esnasında Sultan Murad sözü döndürüp dolaştırmış.

— Mevlâna! Bir oğlum dünyaya geldi, dedikten sonra, Mehmed adlı bu şehzade için kendisinden himmet dilemişti.

Molla Fenârî, Sultan Murad'ın bu talebi üzerine tatlı bir tebessüm ile gülümsemiş:

— Şehzadeniz, uğurlu ve hayırlı olsun. İnşallah, kendisine taht ve saltanat müyesser olacak. Onun zamanında İslâm ordusu, hiçbir hükümdara nasip olmayacak derecede fütuhata kavuşacak, diye cevap vermiş ve istikbale, koskoca bir Fatih Sultan Mehmed hazırlandığını babası Sultan Murad'a, daha o zaman tebşir etmişti.

İkinci Sultan Murad, Molla Fenârî'yi çok severdi. Kendisine son derecede ikram ve ihtiram gösterirdi.

Fenârî, ikinci defa Hac'tan avdet ettiği zaman kendisine, ya tekrar Bursa kadılığını kabul etmesini veyahut Edirne'ye gelerek, orada sarayına yakın bir yerde ikametini rica etmişti.

Lâkin Molla Fenârî ihtiyarlığından bahsederek, nazikâne bir surette her iki teklifi de reddetmiş.

— Artık bizim, din ve devlete duâ etmekten başka yapacak hiçbir işimiz kalmadı, diye cevap vermekle iktifa eylemişti.

Sultan Murad, birçok kıymetli emlâk ve akarı ihtiva eden muazzam bir vakıf terk etmiş; bunların vakfiyesini de, 833 senesinde, Molla Fenârî'ye tescil ettirmişti. Sultan Murad'ın bu hareketi, hiç şüphesiz ki Molla Fenârî'ye karşı beslediği büyük teveccühün, en bariz bir eseri idi.

Asıl dikkate şayan olan cihet şurasıdır ki, bu vakfiyeye adı geçirilen Molla Fenârî hakkında, - o zamana kadar Türk âlimlerinden hiç biri hakkında kullanılmamış olan - pek yüksek tevkîr ve tebcîl kelimeleri kullanılarak Fenârî, “Şemsül-milleti veddin” yani “milletin ve dinin güneşi” sıfatıyla tavsif edilmişti.

Molla Fenârî, ilimle, irfanıyla, emsalsiz faziletleriyle bu sıfatı hak etmişti. O, servet ve şöhret sahibi olmak için, uzak İslam diyarlarından Osmanlı ülkesine gelerek, büyüklere ve padişahlara dalkavukluk eden âlimlerden değildi. Bilâkis, pederinden aldığı feyiz ve ilham ile çok yüksek bir vicdan hürriyetine malikti.

O; okuduğu her şeyi, tahsil ettiği her ilmi, tamıyla içine sindirmişti. Onun içindir ki gerek aklî

ilimlerde ve gerek naklî ilimlerde, kendi asrında yaşamış olduğu âlimlerin hepsinden üstün bir mertebeye ermişti.

Kendisi, medreseden yetişmişti. Böyle olmakla beraber kat'iiyen mutaassıp değildi. Bütün içtihatlarla hürmet ederdi. Bunun içindir ki hem zâhir ve hem de bâtın ilimlerini nefsinde cem'etmişti.

Tasavvuf ülemâsıyla Bâtınî, Hurufî ve Melâmî gibi tasavvufa istinat eden tarikatların şeyhlerine ve mensuplarına ibzal ettiği iltifatlar yüzünden, rakiplerinin ve bilhassa garazkârların dedikodularına sebebiyet vermişti.

Eğer Molla Fenârî'nin yerinde bir başkası olsaydı, aleyhinde açılan cereyanlardan ürkererek, derhal mesleğini tebdil ederdi. Lâkin, vicdan hürriyetini pederi Mevlana Nureddin Hamza'dan almış olan Molla Fenârî, aleyhindeki dedikodulardan uzak kalmak için, sadece Hicaz ve Mısır'da seyahate çıkmakla iktifa etmişti.

Fenârî, Bursa kadılığı gibi geniş şümullü bir vazifeyi uhdesine kabul etmekle hem kazâ ve hem de fetvâ salahiyetlerini nefsinde cem'etmişti. Bu itibarla merci-i enam, yani herkesin müracaat edeceği bir şahsiyet oluvermişti. Bu mevki, o zamana kadar, Osmanlı hükûmetinde hiçbir Türk âlemine verilmemişti. Bu münasebetle kendisi, Osmanlı devletinin ilk şeyhülislâmı olarak tarihe geçmişti. Ve bu makama olan liyakatini de, kendisinden evvel o mevkii işgal etmiş olan yabancı İslam âlimlerinden kat kat fazlasıyla göstermişti.

MOLLA FENÂRÎ'NİN ESERLERİ

Molla Fenârî'nin eserlerine gelince, bunların isimleri, tamamıyla zapt edilememiştir. Lâkin büyük ve küçük yüze yakın eser telif etmiş olduğu rivayet edilmektedir.

Amasya müverrihi Hüsameddin Efendi'nin rivayetinin rivayetine nazaran, Usulü Fıkıh'tan Füzulü-el *Bedayi fi Usulüşşerayî* adlı matbu eseri, pek değerlidir.

İbni Hâcet'in Muntehiyül Usûl tarzında yazmış olup otuz yılda telif ve ikmal edebilmiş olduğu eseri ile Şâfiî ve Malikîler tarafından Hanefî usulüne dair irad edilen (*söylenen*) itirazlara, değerli cevaplar vermiştir. Fenârî'nin bu eseri, oğullarından Mehmed Şah Çelebî tarafından şerh edilmiştir. Bu şerh, İstanbul'da, Lâleli'deki Ragıp Paşa Kütüphanesi'ndedir.

Hepsi de ayrı ayrı yüksek kıymetlere ihtiva eden eserlerinden biri de *Aynüla'yan fi Tefsîri Fâtihatül Kur'an'dır*. Bu eserde, tefsirden ziyade, Fenârî'nin vâkıf olduğu ilim ve fenlerdeki melekelerine ait bahisler vardır. Bilhassa tasavvuf faslına, çok geniş bir yer ayrılmıştır.

Molla Fenârî, mantık ilminde de çok büyük bir bilgiye malikti. Bu mevzu etrafında da *İsagaci Şerhi* isminde bir eser telif etmişti. Aradan asırlar geçtiği halde bu eser, kuvvet ve kıymetinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Asırlar boyunca bütün medreselerimizde mantıktan ders veren müderrislerle, mantık tahsil eden talebelerin daima ellerinde gezmekte ve onların ciddî bir surette istifadelerini temin etmektedir.

Rivayete nazaran Molla Fenârî, *İsagaci*'ye yazdığı bu şerhe, bir sabah namazı kıldıktan sonra başlamış; o gün akşam ezanları okunurken ikmal etmiştir. Bu da onun mantık ilmindeki kuvvetli bilgi ve salahiyetini göstermeye kâfidir. Bu şerh, son derece sarıhtir. Fakat ne yazık ki bazı âlimler tarafından lâıykıyla anlaşılmamıştır. Bu açık ve vâzih şerhi, gûyâ açıklamak için bazı kısımlarını bir kat daha şerh etmek üzere tekrar şerhler, haşiyeler yazılmıştır. Hâlbuki bunlar, gayet veciz bir ifade ile yazılmış olan Fenârî'nin şerhindeki ahenk ve selâsetten, eser bırakmamıştır.

Molla Fenârî'nin biri *Enmûzic-il-ulûm* diğeri de *Şerh-i Miftahül-gayb* adında iki eseri vardır ki, her ikisi de, dâhiyâne bir vukuf ile yazılmıştır. Bunlardan *Enmûzic-il-ulûm*, İstanbul'da, Fatih Kütüphanesi'nde 3677 Numara'da ve diğeri de Cârullah Efendi Kütüphanesi'nde 1051 Numara'da kayıtlı olup, büyük bir dikkat ve itina ile muhafaza olunmaktadır.

Enmûzic-il-ulûm eseri, yüz nevi ilimden bahsetmektedir. İlim vasıtalarının pek mahdut olduğu bir devirde, bu kadar geniş bir mevzu üzerinde malûmat

vermek, Molla Fenârî'nin ne vâsi ve hattâ hudutsuz bir ilim salâhiyetine malik olduğunu gösteren en büyük delildir.

Karamanoğlu ve kendisinin şahsi dostu olan Mehmed Bey namına yazmış olduğu *Fâtîha sûre-i Şerifesi'nin tefsiri* de, bir şaheserdir. Birçok Müslüman âlimleri tarafından Sûre-i Fatiha'nın tefsiri hakkında muhtelif yazılar yazılmış ise de, bunlardan hiç biri, Molla Fenârî'nin tefsirindeki fesâhat ve belâgat derecesine erişememiştir.

Molla Fenârî'nin yüze yakın, büyüklü küçüklü kitabı arasında, şiir ve edebiyata ait risalelere de tesadüf edilmektedir. Bunların hepsi, ayrı ayrı yüksek kıymetleri haizdir.

Onun bilhassa, Arapça olarak yazılmış yirmi kıt'adan mürekkep bir manzumesi, büyük bir hususiyeti ihtiva etmektedir. Fenârî bunları, asrının ûlemâsını imtihandan geçirmek maksadıyla tanzim etmiştir. Ve her kıt'a, müstakil olarak bir ilim veyahut fenne ait suallerden mürekkeptir. Zamanının ûleması, adeta bir bilmece şekli arz eden bu kıt'aların halli ile pek çok uğraşmışlarsa da, bu suallerin hiç birine cevap vermeye muvaffak olamamışlar, hattâ bu kıt'aların hangi ilim ve fenni kastederek yazılmış olduğunu tayine bile imkân bulamamışlardır.

Molla Fenârî'nin, bu çetin muammasını halletmek hususunda, ancak bir zât muvaffakiyet gösterebilmiştir ki o da, kendisinin oğullarından Mehmed Şah Efendi'dir. Fakat o da, pederi ile uzun uzadıya devam

eden münakaşa ve münazaralardan sonra, bu muvafakiyeti kısmen elde etmiştir.

Risâle-i İsiriyye ismindeki telifi, Molla Fenârî'nin nam ve şanını pek çok yükseltmiştir. Pek çok İslâm ülemâsının, “cevahirle tartılmaya değer bir eser” diye tavsif ettikleri bu güzide telifin bir misli daha, hiçbir âlim tarafından vücuda getirilememiştir.

Molla Fenârî, asrının en namdar ülemâsından Seyyid Şerif'in bazı eserlerine ve bilhassa Şerhi Muvâkkatine de itirazlar etmiş, bu husustaki muahazelerini bir eserde ayrı ayrı zikrelemiştir. Hâlbuki Seyyid Şerif, İslâm âlimleri arasında, muhtelif ilimlerdeki tetkik ve tetebbularıyla (*araştırmalarıyla*) teferrüt etmiş (*sivrilmiş*) olan nadir bir şahsiyettir. Bu derece yüksek salâhiyetli bir âlimin telifatını tenkit ve muahaze etmek (*kınamak*) hiç şüphesiz ki her ilim sahibinin cesaret edemeyeceği bir harekettir. Molla Fenârî, bu cesareti göstermekle, Seyyid Şerif'e bile tefevvuk edecek (*üstün gelecek*) derecede ilmi vukuf ve salâhiyete malik olduğunu ispat etmiştir.

Bunlardan başka, şu eserleri de ayrı ayrı ehemmiyeti haizdir:

Kutbeddin Râzî'nin *Şerhi Şemsibe'sine* yazdığı şerh (*yorum*).

Bazı âlimlerin kitaplarına itirazları havi suallerden mürekkep olan *Guveysâtül-efkâr fî İhtiyârı-ulul ebsar* ismindeki meşhur risalesi.

Ömer Ahlâtî'nin Telhisi Câmi adındaki telifine yazdığı şerh.

Sarf ilmine dair yazdığı *Esâsi Tasrif*.

Nahiv ilminden bahseden *Mukaddeme* adındaki eser.

Bütün bunların fevkinde olmak üzere *Miftahül-gayb* ismindeki şerh.

Evvelce de birkaç münasebetle arz etmiştik ki *Miftahül-gayb*, tasavvufa ait bir eserdir. Ve mesela Fenârî'nin pederi Mevlâna Nureddin Hamza oğluna ilk defa bu eserden ders vermekle, onda, tasavvufa karşı bir meyil ve câzibe husule getirmiştir.

Molla Fenârî, softa ruhlu ûlemâ tarafından bu mesele etrafında birçok dedikodulara maruz kalmakla beraber tasavvufa karşı incizap göstermekten vazgeçmemiş, bilâkis *Miftahül-gayb*'a gayet müdekkikâne (*inceleyici*) bir şerh yazmakla, o ilme karşı ne derin bir vukuf hâsıl ettiğini göstermiştir.

Molla Fenârî bu şerhinde o derece derinlere dalmıştır ki; onun keskin zekâsına inzıam eden görüş ve buluş kuvvetleri, o asırdan bu asra kadar bu ilme mensup olan bütün âlimleri hayretler içinde bırakmış; kendisine de ebediyete kadar devam edecek olan takdirler kazandırmıştır.

MOLLA FENÂRÎ'NİN HUSUSİYETLERİ

Bursa'da, nesilden nesle intikal etmiş olan rivayetlere nazaran Molla Fenârî Hazretleri, gayet lâtif bir çehreye malikti. Gençliğinde, akran ve emsaline tefevvuk eden simasının bu behçet ve letafetini, hayatının son demlerine kadar muhafaza etmişti.

Son derece şen ve neş'eli idi. Gayet düzgün ve parlak nükteli sözler söylerdi. Onun için meclisinde bulunanlar, onu dinlerken büyük bir zevk ve lezzet hissederlerdi.

Bilhassa, çok misafirperverdi. Hiç bir günü ve hiç bir gecesini, misafirsiz geçmezdi. Onun büyük saygı ve şöhretini işitenler uzak diyarlardan kendisini ziyarete gelirler; hemen hemen bir saray kadar büyük olan konağının selâmlık dairesine yerleşirler; orada haftalarca ve hattâ aylarca kalarak, son derece izzet ve ikram görürlerdi.

Karaman, Mısır ve Osmanlı hükümdarlarından almış olduğu büyük mikyasta ihsanları ve kıymetli hediyeleri israf etmediği için, zamanının en zenginleri sırasına girmişti.

Arap tarihçilerinden, İbni Hacr'in rivayetine nazaran: yalnız nakit mevcudu, yüz elli bin dinar olduğu söylenirdi.

Bursa'da, Manisa'da ve Teke ilinde gayet mahsuldar, muhtelif çiftlikleri vardı. Bunları büyük bir bilgi ve vukuf ile kullanır; her sene onların hasılâtıyla yeni araziler alır; tesis ettiği irad ve akarat⁸ ile varidatını çoğaltırdı.

Bursa'da câmi ve medresesi olduğu gibi, Kudüs şehrinde de bir mescid ve medrese yaptırmıştı. Bunlardan başka, Anadolu'nun bazı yerlerinde, köprü, yol, çeşme vesaire gibi bir hayli hayrât ve hasenâtı vardı.

Yirmi bir yıl Bursa'da kadılık ettiği halde, bu işten almış olduğu parayı, kendi nefsi için kullanmamıştı. Münhasıran kendi kazancı ile yiyip içmek için Bursa çarşısında açtığı kazaz dükkânının varidatıyla yaşamış ve helâl kazandığına kanaat getirmediği bir lokma ekmeği bile, ağzına koymamıştı.

Davet edildiği ziyafetlere, birer bahane bularak gitmezdi. Ancak hükümdarlar tarafından davet olunup da icabet etmek mecburiyeti hasıl olunca, büyük bir teessür(üzüntü) hisseder ve ekseriya sofraya oturduğu vakit;

8- Gelir sağlayan mallar.

Yârab! Yiyeceğim şu taam, eğer helâl malı değilse, bana yedirmeyi kısmet etme.

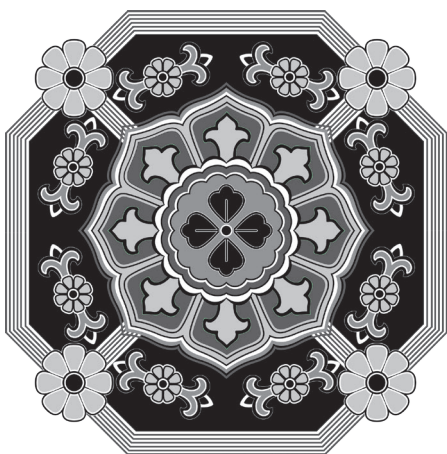
Diye dua ettikten sonra, müsterih bir kalp ve vicdanla yerdı.

Ahkâmı şer'iyeye son derecede hürmetkâr ve iktisada da tamamıyla riayetkâr olmakla beraber, debdebe ve ihtişamı severdi. Daima, en iyi ve nadide kumaşlardan yapılmış elbiseler giyerdi. Hayatını, tam bir refah ve huzur içinde geçirmeyi isterdi. Ahmed Mithat Efendi'nin Mufasssal adındaki Osmanlı tarihinin hâşiyesinde (*dipnotunda*) Mevlana Fenârî başlıklı yazıdaki rivayete nazaran, "on nefer sertâpâ ziyp ve zêre müstağrak gulam ile kırk nefer dahi perî peyker câriyeye"⁹ malikti.

Misafirlerine en nefis taamlar ikram etmekle beraber, kendi yediği yemekler, gayet basitti. Ekseriya, sadece mevsim sebzeleri yerdı. Et yediği zamanlarda, -etten gelecek zararların önüne geçtiğine ilmen kanaat getirmiş olduğu için- et ile beraber mutlaka yoğurt yerdı. Ve sık sık, bal şerbeti içerdi. Bu da, sebepsiz değildi. Yalnız dimağ ve kalp üzerinde husule getirdiği faydalı tesirlerden istifade içindi.

9- On tane baştan ayağa altına ve elbise gark olmuş erkek köleye ve kırk tane peri yüzlü güzel cariyeye sahipti.

EVİLİLİĞİ VE ÇOCUKLARI

Molla Fenârî, müteaddit (*çeşit çeşit*) câriyeler istifraş¹⁰ etmekle beraber yalnız bir defa evlenmiş; yine an'anevî rivayetlere nazaran Karamanoğlu Mehmed Bey'in yeğenlerinden Gül Hatun isminde, son derecede güzel bir kızla izdivaç etmişti. Ve bu izdivaçtan, iki oğlu ile iki kızı dünyaya gelmişti. Kızlarını da Cezerîzâde Şahabeddin ve Meteşezâde Ebüssuud İbrahim Efendilerle evlendirmişti. Bunların her ikisi de, devrinin asilzâdelerinden ve ûlemâ zümresindendi.

Onun asıl maksadı, büyük kızını, Molla Yekân isminde bir zât ile evlendirmekti. Bu zât Aydın vilâyeti ahalisindendi. Memleketinde bir hayli tahsil ettikten sonra Bursa'ya gelmiş; Molla Fenârî'nin derslerine devam ederek tahsilini ikmal etmek istemişti.

Bu zâtın çok yüksek bir istidada malik olduğunu gören Molla Fenârî, bir gün ona:

10- Haremi ile beraber yatma.

— Molla! Hâiz olduğun meziyet ve fâziletler dola-yısıyla, seni çok seviyorum ve kendime damat yapmak istiyorum, demişti.

Molla Yekân, hocasının bu teveccühüne teşekkür ettikten sonra;

— Size damat olmak, benim için çok yüksek bir şereftir. Lâkin ne yapayım ki, Aydın'da bulunan ilk hocamın kızı ile evlenmek için söz verdim, demiş ve kendisine teklif olunan izdivacı reddetmişti.

Oğullarından Mehmed Şah Efendi, pederinin bütün ilim ve irfanına tevarüs etmişti (*miras almıştı*). Hattâ bazı rivayetlere nazaran – ilimde değilse bile – pederinden üstün bir zekâyâ malikti.

Henüz yirmi yaşında olduğu halde, pederine niyâbet suretiyle Sultaniye Medresesi'nde, müderrislik etmişti. Hâlbuki bu yaş, daha henüz talebelik zamanı idi. Lâkin Mehmed Şah Efendi, yaşının o derecede küçük olmasına rağmen müderrisliği büyük bir muvaffakiyetle idare etmiş ve yalnız Bursa'da değil, sayt ve şöhretinin erişebildiği yerlerde, bütün ülemayı hayretlere gark eylemişti.

Fenârî'nin küçük oğlu olan Sinaneddin Yusuf Bali Efendi ise, yalnız pederinin ilim ve irfanına değil, bütün faziletlerine tevarüs etmişti. Böyle olmakla beraber büyük biraderinin parlak mevkii karşısında tevazuu ihtiyar ederek muttasıf olduğu kıymetli cevherini gizlemişti. Ancak biraderinin vefatından sonra bir müddet Sultaniye Medresesi'nde müderrislik etmiş ve sonra evvelâ Bursa kadılığı ve ona müteakip te

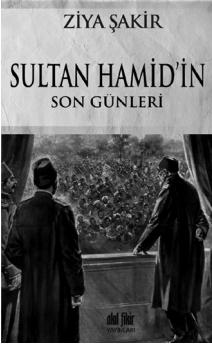
Kazaskerlik makamına geçmişti. 846 senesine kadar bu memuriyeti büyük bir muvaffakiyetle ifa ettikten sonra da vefat etmişti. Pederinin bütün nüfuz, kudret ve servetine malikti. Fenârî ailesi, bu zâtın neslinden gelmişti.

Osmanlı İmparatorluğunun ilk Türk şeyhülislâmı olan Molla Fenârî Hazretleri ilim, irfan ve faziletleri sayesinde, o zamana kadar hiçbir Türk âliminin vasil olamadığı derecede üstün bir ikbal şâhikasına yükselmişti. Bugün sadece bir velî sıfatıyla türbesi ziyaret edilen bu zât, Türk milletine ebedî bir gurur ve iftihar kazandıran büyük bir âlimdi. Tam elli senelik tedris (*öğretmenlik*) hayatında, ilim ve irfan semasını nurlara, gark ettikten sonra, 838-1430 senesi Recep ayında, arkasında parlak bir iz bıraktıktan sonra, bir kehkeşan gibi süzülerek, seksen yedi yaşında fânî cihanı terk etti.

ZİYA ŞAKİR

10 Haziran 1951 - Çemberlitaş

ZİYA ŞAKİR'İN AKIL FİKİR YAYINLARINDAN ÇIKAN ESERLERİNDEN BAZILARI

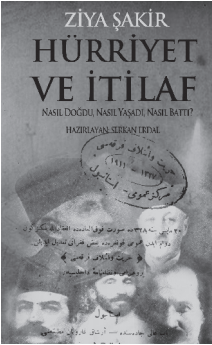

SULTAN HAMİD'İN SON GÜNLERİ

Ziya Şakir Sultan Abdülhamid'in Alâtini Köşk'üne kapandığı günden itibaren hayatının son gününe kadar kendisine refakat eden Sermuhafız Rasim Bey, Yüzbaşı Salih Bey, Mülazım Naci Bey, Mülazım Mahmut Esat Bey, Musahip Nuri Ağa, Şöhrettin Ağa, Kahvecibaşı Ali Bey'lerin bazılarının tuttukları gündelik notları kendisine hediye ettiklerini, bazılarının da gördükleri işittikleri hadiseleri not ettirdiklerini belirtiyor. Bu notları Sultan Abdülhamid'in özel doktoru Atıf Hüseyin'in 14 defterlik Hatıratıyla karşılaştırıyor ve hiçbir çelişki görmüyor ve bu notları hiçbir akademik endişeye kapılmadan gönlümüze, dilimize göre "Abdülhamid'in Son Günleri" adı altında tarihi gerçeklere dayanan bir şahesere dönüştürüyor.

Bu eserde sadece Abdülhamid'in son günleri değil bütün hayatını kendi sözleriyle okuyacak ve vefatına evinizden birini kaybetmiş gibi üzüleceksiniz.

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette

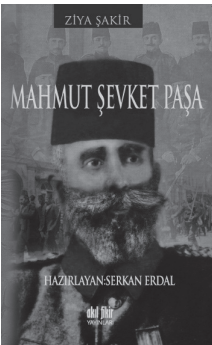
HÜRRIYET VE İTİLAĞ

Nasıl Doğdu, Nasıl Yaşadı, Nasıl Battı

Cemiyetler Kanunu'na göre 21 Kasım 1911 tarihinde İstanbul'da kurulan Hürriyet ve İtilâf Fırkası Mahmut Şevket Paşa suikastında parmağı olduğu iddiasıyla İttihatçılar tarafından tasfiye edildi. Üyelerinden bir kısmı sürgüne gönderildi ve fırkanın I. Faaliyet dönemi böylece kapanmış oldu.

Mütareke yıllarında (14 Ocak 1919) tekrar kurulan Hürriyet ve İtilâf Fırkası, II. Meşrutiyet Dönemi'nin aksine iktidarı ele geçirmeyi başarmıştır. İşgal kuvvetleriyle olan ilişkileri ve milli mücadele aleyhinde faaliyette bulunmalarından dolayı milli mücadelenin kazanılmasından sonra üyelerinin bir kısmı yurt dışına kaçmış, bir kısmı da yabancı devletlerin himayesine sığınmıştır. Üyelerinin bir kısmı 150'likler listesine giren Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın II. Faaliyet devresi de böylelikle sona ermiştir.

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette

MAHMUT ŞEVKET PAŞA

Hareket Ordusu'yla ayaklanmayı bastırmak için gelenler arasında, geyiğiyle meşhur Kahraman-ı Hürriyet Niyazi Bey veya yıllarca Rumeli'de Osmanlı askeriyeye savaşmış meşhur komitacı Sandanski kadar belki de onlardan daha fazla sola mail fesi, birbirine karışmış saç-sakalı ve otoriter tavırlarıyla Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşa dikkat çekmektedir.

Hareket Ordusu kumandanı olmadan evvel pek fazla tanınmayan fakat zamanla ismi Hareket Ordusu'yla özdeşleşen Mahmut Şevket Paşa, İmparatorluğun fırtınalı yıllarında yapmış olduğu hamlelerle II. Meşrutiyet Dönemi'ne damgasını vurmuş askeri ve siyasi bir kişiliktir. Mahmut Şevket Paşa'nın Günlükleri'ni saymazsak elinizdeki bu eser Mahmut Şevket Paşa ile ilgili basılmış olan en geniş ve en ciddi eserdir.

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette

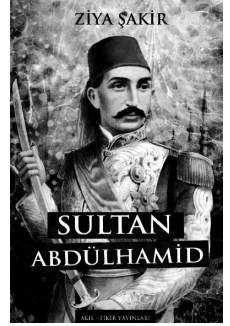
SULTAN ABDÜLHAMİD

Ziya Şakir, II. Sultan Hamid: Şahsiyeti ve Hususiyetleri kitabında Sultan II.

Abdülhamid'in saray erkânı, haremağaları ve harem mensuplarından onunla ilgili toplamış olduğu anıları bir araya getirmiştir. Ziya Şakir'in bu kitabı sayesinde, Yıldız

Sarayının en sıkı korunan yeri olan Harem Dairesi'nin koridorlarında dolaşmak, onun bir padişah, baba, eş ve sevgili olarak kişisel özellikleri hakkında derinlemesine bilgiler elde edinmek mümkün.

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette

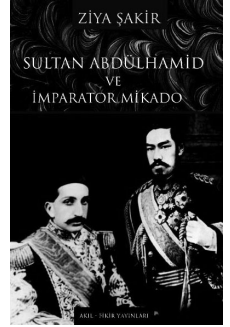

SULTAN ABDÜLHAMİD VE İMPARATOR MİKADO

Ziya Şakir'in II. Abdülhamid ve İmparator Mikado kitabı, Osmanlı padişahı Sultan II. Abdülhamid'i dönemin Japon İmparatoru Mikado ile karşılaştırarak, onu "karşılaştırılmalı tarih" alanında da bir ilk olmaya götürüyor. Osmanlı ve Japon tarihinden seçilmiş bu iki çağdaş hükümdar portresinin karşılaştırılması, Avrupai Batı modeli modernleşme karşısında doğulu iki mutlakiyetçi hükümdarın direniş çabalarını gözler önüne seriyor.

Kitap ayrıca bu iki "Doğulu" hükümdarın birbirlerinden nasıl etkilendiklerini ve Batılı güçler karşısında direnebilmek için birlikte nasıl yollar aramış olduklarının ayrıntılı bir hikâyesi. Bu anlatının temelinde, Sultan II. Abdülhamid'in Japonya'ya ziyaret etmesi için göndermiş olduğu Ertuğrul Fırkateyni'nin, Japon halk inanışında Japonya'ya dış güçlerden koruduğuna inanılan Kamikaze rüzgârlarına dayanamayarak dönüş yolunda batışının hazin öyküsünü de okuyacaksınız.

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette

KAN DALGASI - BİR SEVDA ÜÇ SUİKAST

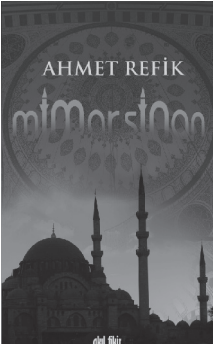
Sultan Abdülhamid dönemindeki Ermeni Komitacısını roman tadında yazılmış bir eserle karşı karşıyayız. Hayatın olduğu yerde söze ne hacet, "Sözde Kızıl Sultan" adı verilmiş, Sultan Hamid içindeki Allah korkusunu bir an bile unutmamıştır. Bu yüzden, kan dökmek şöyle dursun, hiçbir idam fermanını onaylamak istememiştir. Komitacıların saraya gönderdikleri Sabin(Hayal) isimli genç Ermeni kızının Sultan Abdülhamid üzerindeki etkisini, ardı ardına yapılan ayaklanma ve tarihe "bomba vakası" diye geçen Yıldız suikastının arka planında neler yaşandığını, Ecebi devletlerin Kafkas Ermenilerine maddi manevi destek sağlayarak oluşturdukları hadiselerin "millet-i sadıka" denilen yerli Ermenileri de ne zor durumlara düşürdüklerini, Abdülhamid Han'ın da çok elim olaylar karşısında soğukkanlılığını muhafaza edişini, Ermeni hadisesinin 1915 tarihinden ibaret olmadığını bu kitap adım adım size gösterecektir.

Eserin kaleme alındığı ve gazetede tefrika edildiği dönemde, hadiseleri yaşananların büyük bir kısmının henüz hayatta olduğu unutulmamalıdır.

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette

AKIL FİKİR YAYINLARINDAN ÇIKAN DİĞER ESERLER

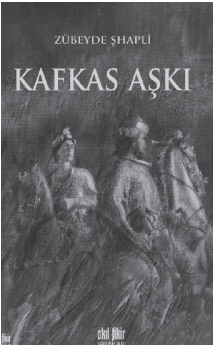

MİMAR SİNAN / AHMET REFİK

Bu kitap, başta Tezkeretül Bünyan olduğu halde, Mimar Sinan'ın Hassa Mimarbaşı bulunduğu de- virlerde su yollarına, inşaata, Sinan'ın şaheseri olan Edirne'deki Sultan Selim Camii'nin inşasına, hususi hayatıyla alâkalı olan işlere dair Divanı Humayûndan kendisine hitaben yazılıp Hazine-i Evrakta muhafaza edilen vesikalara nazaran yazılmıştır.

Mimar Sinan'ın kaydettiği cami, saray, kervansaray, hamam, çeşme, köprü gibi eserlerini topladığı Tezkeretül Ebniye kitabın sonuna ilave edilmiştir.

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette

KAFKAS AŞKI / ZÜBEYDE ŞAPLI

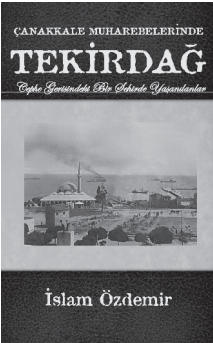
1910 yılında doğan yazarımız Zübeyde Şaplı;Adige'nin Ubih kabilesinden olup Türkiye'ye göç eden ve 20 yıl Medine Valiliği yapan Şaplı Bertetuko Osman Paşa'nın kızıdır. Annesi ise Şimali Kafkasya'nın milli kahramanı Şeyh Şamil'in oğlu Gazi Muhammed Paşa'nın kızı Nefisat hanımdır.

Elinizdeki eser önce Abrek adıyla hikâye edilmiş ve dönemin Fransız gazetelerinde Paris'te basılmıştır. Kadircan Kafıl'nın da okuyup beğenmesi üzerine hikaye Türkçe olarak roman formunda yeniden yazılmıştır. Kafıl'nın tavsiyesine riayet edilerek Abrek olan eser adı da "Kafkas Aşkı" olarak değiştirilmiştir.

Bu eseri okurken, Bahu Bike ile Taymi Beybulat'ın son derece güçlü bir sevdayı kendilerine yakışan bir kahramanlıkla nasıl yaşadıklarını, bir üst düzey sevginin ne olduğunun izlerini adeta destan havasında yazılmış satırlar arasında kolaylıkla bulacaksınız.

Ancak böyle bir Sevdâ Hikayesi Kafkaslarda yaşar.

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette

ÇANAKKALE MUHAREBELERİNDE TEKİRDAĞ CEPHE GERİSİNDEKİ BİR ŞEHİRDE YAŞANILANLAR İSLAM ÖZDEMİR

Sen ki, Halkınla cephe gerisinde gelecek nesillere örnek olacak bir destan yazdın.

Sen ki, Milletimi ebediyen yok etmek isteyen işgalci güçlere karşı bir ölüm kalım mücadelesi veren Çanakale'nin;-Geçilmem!.Deyip,azimle direndiği o meşakkatli günlerde üzerine düşen büyük vazifeyi fedakârca ifa eyledin.

Sen ki, Muharebe meydanlarında düşmana korku salacak olan binlerce cengâverin er meydanından önceki durağı, meydan-ı harpten dönen yaralı aslanların şifa ve şefkat yuvası, ömrü vefa etmeyenlerinin ise ebedi istirahatgâhi oldun.

Sen ki, Çanakale düşmesin diye çabaladın, uğraştın, destek oldun. Yıldırma isteyenlere karşı yılmadın, bir an bile olsun ümitsizliğe kapılmadın. Seni gören her Mehmetçiğin kalbinde Fedakâr Tekirdağ olarak taht kurdun

Kitabevlerinde ve e-kitap olarak internette